

אומר בדבר הזה, ולא קראו 'רבי' כמו שקוראו עתה – כי לאחר שלמד ממנו זה הדרש, החובה לקרותו רבו, וכמו ששינונו בבירייתא ד'קנין תורה', הלומד מחברו דבר אחד חייב לקרותו 'רבי'. (מהר"ץ חיות)

פרש רש"י (ע): 'הפסד וחבלה היא בעולם...'. – כשאדם מחמיץ הזדמנות להתפכח ולהחכים, לא לעצמו בלבד הפסיד, אלא העולם כולו נחבל ונפסד על ידו; – והלא בן עזאי היה אומר (בבכורות נח.) 'כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום', נמצא גם ר' ישמעאל בכלל זה, ואעפ"כ כיון שהיה יכול לשמשו ולקבל דבר-מה מדרך לימודו של ר' ישמעאל, ולא קיבל, חש בן עזאי כי העולם כולו נחבל על ידי הפסד זה. והטעם, כי האדם הגדול הרי הוא כצינור המוריד השפעה מן השמים, ויש שאפילו גדולים כמותו שואבים את גדולתם על ידי גדולתו, ובהסתלקו נסתם הצינור ואבדה חכמת בני דורו שהיו חכמים כמותו בעודו קיים. (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, יח תשל"א; ג תשל"ב)

'דתניא רבי אומר: אקרא אני...' – לשון זו, 'אקרא אני' מצאנוה בפי רבי בפסחים מא: ולעיל סג: (ובלשון דומה אמר רבי במכילתא (בא, ו) 'אני אקרא'). ולא נמצא בתלמוד מלבד אלו אלא עוד פעם אחת, בדברי תלמידי רבי יהודה בן רועץ (בסנהדרין ד). (וכן שגור הרבה בפי רבי הלשון 'אומר אני' – ע' במובא בקדושין ט.)

(ע"ב) 'אטו אנן מגבו קאמרינן, מתוכו קאמרינן' – ע' בחדושי הגר"ח הלוי (טומאת מת כב, ב) שבאר מכאן, שישוד דין הצלת צמיד פתיל אינה על ידי הכלי בעצמו אלא תוכו הוא שמציל על כל מה שבו (אלא שעצם הכלי טפל לתוכו, ולכן גם מה שבלוע בתוך הדופן ניצל). עוד במש"כ התוס' שה'קל וחומר' מפכין קטנים – ע' בשו"ת דובב מישרים ח"א קטז.

דף עב

'אליבא דר' עקיבא דאמר: עובר במעיי אשה טמא' – רש"י מפרש שלר' עקיבא טומאה בלועה מטמאה. ואילו התוס' כתבו שלא טמא ר' עקיבא אלא בולד שהוציא את ידו לחוץ (שאו טמא כולו, אפילו מה שבפנים. מהרש"א), אבל עובר שכולו בפנים – אינו מטמא, שטומאה בלועה אינה מטמאה וטהרה בלועה אינה מיטמאה. ומהרמב"ם (טומאת מת כה, ח) נראה שלא דיבר ר' עקיבא אלא כשנפתח הרוחם וכבר נעשה ראש הנפל כפיקה של שתי. ולפי זה יוצא, שאשת כהן שהיא מעוברת, אין שייך לה לחוש מלהכנס לאהל המת, שהרי העובר בלוע במעיה ולא ייטמא. וכבר הקשה המגן-אברהם (שמו סק"ב) על דברי הרוקח (המובאים בש"ך יו"ד שעא, א) שכתב שמוותר לה להכנס לאהל המת רק משום ספק-ספקא, שמא הוא זכר שמא נקבה, ואת"ל שהוא זכר, שמא הוא נפל. – ומה צריך לכל זה, והלא טהרה בלועה אינה מיטמאה. ובאר ב'נתיב חיים' (באו"ח שם, על הגליון) שהרוקח דיבר בשקרבו ימיה ללדת ורוצה לילד באותו בית. אבל ודאי באמצע הריונה אין כאן בית מיחוש. וכן פסק במשנה ברורה (שמג סק"ג), שאשת כהן שקרבו ימיה ללדת, מותרת להכנס לבית שהמת שם, הגם שנראה לנו שודאי תלד שם, משום 'ספק ספקא'. ויש שהחמירו בדבר משום שספק-נפל אינו ספק שקול ואין לצרפו ל'ספק ספקא', אבל העיקר להלכה להתיר. (עפ"י לויית חן שם, קכו).

ויש מן האחרונים שפרשו דברי הרוקח, כפי ההבנה הראשונה, שמדבר בתוך ימי הריונה, ולא קשה מסוגיתנו – שלא דובר כאן אלא על עובר מת או בליעת טבעת, או כשנפתח רחמה והעובר עומד לצאת, אבל כל עובר חי במעי אמו, הרי הוא כאחד מאבריה, שהרי עובר ירך אמו (שכן הלכה להרבה שיטות הראשונים), וכשם שהאשה נטמאת באהל המת, כמו כן הולד. (עפ"י תפארת למשה – יו"ד שעט; אבני מילואים פב,א; מנחת חינוך רסג,ג; ברכי יוסף או"ח שמג).

אלא שעדיין צריך עיון בדבר, כיון שאם באנו לטמאותו משום 'ירך אמו', אינו נידון כ'כהן', אלא כאבר מאברי אמו, והלא כהנות אינן מוזהרות על טומאה. (מנחת חינוך שם).

ונפקא מינה מדברי הרוקח – כאשר נודע מין הילוד ע"י צילום, שהוא זכר, שאסור לה להכנס לאהל המת. ועוד יש מקום לדון, כיון שכיום הדבר אפשרי בקלות לידע, ובדרך כלל גם נודע הדבר לאדם הבדוק ע"י בדיקות שגרתיות, שמה אין לצרף ספק זה לעשות 'ספק ספקא' גם כאשר אינו ידוע להורים, שאינו אלא חסרון ידיעה לגביהם ולא שם 'ספק' עלה. אך יש לומר שאינו נחשב 'איכא לברורי' כיון שאינו בירור ודאי באופן מוחלט, ולפעמים אי אפשר לברר כלל. ואולם כאשר בדקו ומשערים שהוא זכר, הגם שאינו ודאי מוחלט, אין לצרף ספק זה לספק נפל, לעשות 'ספק-ספקא', שהרי שני הספקות אינם שקולים כלל.

שו"ר מובא (בבב"ב 'מוריה' אד"ב תשנ"ז עמ' צב, מפרופ. א. אברהם) בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א שראוי לכהנת לערוך בדיקת אולטרא-סאונד לידע מין הולד, כדי להעדיף לילד במקום שאינו מוחזק בטומאה לכהנים או שמקפיד על דיני טומאת כהנים.

(ע"ב) 'מנין לטרפה ששחיתתה מטהרתה, בהמה טמאה אסורה באכילה אף טרפה אסורה באכילה, מה בהמה טמאה אין שחיתתה מטהרתה אף טרפה לא תטהרנה שחיטה...' – מבואר בגמרא (עד) שצריך לימוד מיוחד על כך, שהטרפה אינה מטמאה משום נבלה. וצריך באור, הלא אין איסור 'נבלה' קיים בטרפה שנשחטה, ואינה דומה לבהמה טמאה שיש בה איסור נבלה – ומהי תיתי לטמא טרפה שנשחטה, עד שנצריך לימוד לטהר?

אולם לפי מה שכתבו האחרונים שבטרפה יש חסרון בעצם התר השחיטה ואינו איסור צדדי (ע' בספרים המצוינים לעיל לב: וע"ע באתון דאורייתא טז; שערי ישר ב,כב; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; אמרי משה ד; קהלות יעקב חולין כ. וראה עוד בהערות הרי"ד אילן לחדושי הרשב"א (הוצאת מוסה"ק) להלן עה, ציון 131) – מובן הדבר, שכיון שיש פגם בזביחה עצמה, הייתי אומר שמטמאה כנבלה, לכך צריך לימוד על כך ששחיתת טרפה מטהרת מידי טומאת נבלה. (עפ"י אחיעזר ח"ב ז,ז).

וכעין זה הוכיח באמרי משה (ד. וע"ע קה"י כ) מהשוואת חכמים טרפה לאבר שיצא – והלא שם השחיטה לא הועילה כלל כלפי האבר – אלא מוכח שגם בטרפה כן הוא.

'שלשה על שלשה שנחלק – טהור מן המדרס' – כי הנגיעה בעת החלוקה אינה אלא במקום החיבור, ואותו מקום הרי הוא 'מגע בית הסתרים'. (פשוט)

דף עג

'כל ידות הכלים שהן ארוכות ועתיד לקצצן מטביל עד מקום מדה' – התוס' העמידו זאת בידות העשויות כעין חוליות, כגון שלשלאות העשויות טבעות טבעות, שאין כאן משום חציצה.